

De man die op Thorbecke moest passen

De man die op Thorbecke moest passen

*Politicus, vrijmetselaar en slavenvriend
Jan Nedermeijer van Rosenthal, 1792-1857*

Bert Koene

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij een financiële bijdrage van Stichting Fonds A.H. Martens van Sevenhoven en de M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting.

Afbeelding omslag: voorzijde J.Th.H. Nedermeijer van Rosenthal, portret door J. Kayser, 1840 (Geldersch Landschap & Kasteelen, foto RKD); achterzijde J.Th.H. Nedermeijer van Rosenthal, prent door J.H. Hoffmeister, circa 1850 (foto RKD).

Ontwerp omslag: Margreet van de Burgt, Hilversum

Ontwerp binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 94 6372 526 2

e-ISBN 978 90 4855 467 6

NUR 681

© Bert Koene / Amsterdam University Press B.V., Amsterdam 2021

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

De uitgeverij heeft ernaar gestreefd alle copyrights van in deze uitgave opgenomen illustraties te achterhalen. Aan hen die desondanks menen alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met Amsterdam University Press.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	7
Ouderlijk huis en studiejaren	9
Het geforceerde huwelijk	9
De frauderende vader	21
Rosenthal Maximus	30
Student in Leiden	33
Sieraad van Arnhem	41
Aankomend notabele	41
Raadslid	52
Wethouder	55
Vaders erfenis	58
Kamerlid	61
Bekritiseerde benoeming	61
Van Rosenthal profileert zich	64
De Negenmannen	71
Opvallende optredens	75
De grondwet van 1848	81
Drang der omstandigheden	81
Thorbecke en Donker Curtius	85
Wat Van Rosenthal ervan vond	89
Rechtstreekse verkiezing	97
Verkennen van de nieuwe regels	97
Kandidaat Van Rosenthal	100
De vorming van het kabinet Thorbecke-Nedermeijer van Rosenthal	107
Formeren als onderaannemer	107
Succes in tweede aanloop	117
Minister van Justitie	127
Koninklijke zaken	127
Recht van enquête	131
Irritatie in de Kamer	133

Vereniging en vergadering	138
Rechterlijke organisatie	147
Het aftreden	151
Vrijmetselaar	157
De Arnhemse loge	157
Het Grootoosten der Nederlanden	159
Buitenlandse betrekkingen	162
Slavenvriend	169
Het proefschrift	169
Twee kampen	176
Kamer en regering	178
Leven en sterven in Den Haag	183
Nabeschouwing	195
Bronnen	203
Archivalia	203
Websites	203
Periodieken	204
Literatuur	204
Personenregister	207

Woord vooraf

Jan Nedermeijer van Rosenthal was een heer van stand met prettige manieren en een opvallende drang tot dienstvaardigheid. In het midden van de negentiende eeuw was hij een persoon van importantie aan het Binnenhof. Sommigen zagen hem zelfs als de juiste man om de radicale Thorbecke in diens eerste kabinet wat te matigen. Mijn eerste kennismaking met hem lag overigens buiten het veld van de politiek. Ik kwam hem tegen als raadsman van een faillerende ondernemer in diligences. Zijn manier van omgang met die cliënt deed een interessante persoonlijkheid vermoeden. Hij leek iemand die het verdiende om 'aan de vergetelheid te worden ontrukkt'. Toen ik er enkele jaren later toe kwam om mij werkelijk in het leven van Jan van Rosenthal te verdiepen, stelde hij niet teleur. Het was boeiend om te ontdekken hoe hij na een traumatische jeugd in de politiek verzeild raakte en hoe zijn karaktereigenschappen hem tot een goede parlementariër maakten maar niet tot een effectieve minister.

Van Rosenthal heeft een rol gespeeld in de beweging voor afschaffing van de slavernij. Hij koos de verwerpelijkheid van slavenhouden zelfs tot onderwerp van zijn proefschrift, in een tijd toen dat nog een buitenissig standpunt was. Dr. Dirk Kottke, classicus te Tübingen, heeft een groot deel van Rosenthals lijvige dissertatie voor mij uit het Latijn vertaald. De korte samenvatting die ik ervan heb opgenomen, doet niet vermoeden hoeveel volharding voor deze onderneming was vereist. Ik ben dr. Kottke voor zijn toewijding veel dank en lof verschuldigd.

Over de activiteiten van Jan van Rosenthal als 'slavenvriend' bleek uit diverse bronnen genoeg te achterhalen om een afgerond beeld te krijgen van zijn bijdrage aan de goede zaak. Anders ligt dat wat betreft de vrijmetselarij. Van Rosenthal was met hart en ziel vrijmetselaar, maar door de beslotenheid van de maçonnieke broederschap is dit compartiment van zijn leven toch in het halfduister gebleven. Wel verdient vermelding dat conservator Jac. Piepenbrock van het Cultureel Maçonniek Centrum 'Prins Frederik' zich heeft ingespannen om mij aan stukjes informatie over broeder Van Rosenthal te helpen.

Prof. dr. Remieg Aerts dank ik voor opmerkingen bij een vroege versie van het manuscript. Aan dr. Peet Theeuwen ben ik dank verschuldigd voor zijn naarstig speuren naar gegevens over Jan Nedermeijer van Rosenthal in de correspondentie van diens bevriende confrère Jacob Mattheus de Kempnaer.

